

Tale ved modtagelsen af N.F.S. Grundtvig prisen

Af Pelle Dragsted

Kære alle sammen. Da Ingrid for noget tid siden skrev til mig, at jeg var indstillet til prisen, blev jeg både meget overrasket og meget beæret.

Overrasket fordi jeg jo langt fra kan kaldes for noget, der ligner en Grundtvig-ekspert.

Og fordi det egentlig er relativt sent i livet, at jeg er blevet opmærksom på de grundtvigske idéer betydning for vores samfund.

Også overrasket, fordi jeg jo ikke rigtig har beskæftiget mig med den religiøse side af Grundtvig, og jo heller ikke selv er troende – i den snævre betydning af ordet i hvert fald.

Men, at se bort fra det, er selvfølgelig også helt i Grundtvigs ånd – som han skrev: "Sanddru hedning, tyrk og jøde, dem har Gud i grunden kær,/ hader frem for alt de søde, som på skrømt ham træder nær".

Da jeg så vidt vides hverken er tyrk eller jøde, må det jo være i min egenskab af sanddru hedning, at jeg tildeles prisen. Så tak for det.

Men først og fremmest er jeg beæret.

Over at kunne tilslutte mig den ærefrygtindgydende gruppe af tidligere prismodtagere.

Over den fine begrundelse fra Ingrid – om mit bidrag til et mere lige samfund. Det er nærmest det pæneste man kan sige til mig, for det har jeg ønsket, helt fra jeg var lille.

Men først og fremmest er jeg beæret over at modtage en pris i Grundtvigs navn fordi det – ikke mindst i mit arbejde med min bog, Nordisk Socialisme - er blevet mere og mere klart for mig, hvordan grundtvigske tanker har spillet en afgørende rolle for den særlige samfundsmodel som vi har udviklet her i vores lille hjørne af verden.

Og som også er udgangspunkt for mine idéer om en nordisk socialisme.

Det kan faktisk siges meget enkelt. Uden Grundtvig ingen bog fra mig om Nordisk socialisme. Det er der flere årsager til.

Første årsag kræver, at vi forlænger ligningen lidt. Uden Grundtvig ingen andelsbevægelse og uden andelsbevægelsen ingen bog om Nordisk socialisme.

Grundtvig når ikke selv at være aktiv i andelsbevægelsen, som jo først for alvor udvikler sig efter hans død.

Men uden Grundtvigs vækkelse af bondestanden, hans insisteret på at almuen skulle ranke ryggen, og på myndiggørelsen af landbefolkningen,.

Og ja – højskolen og den folkelige oplysning som den medførte, er det utænkeligt at forestille sig andelsbevægelsens fremvækst.

Det krævede jo enormt mod og selvtillid at grundlægge de første andelsmejerier og andelsslagterier. At gøre sig til herrer i eget hus. At tro på at man selv kunne. Ikke mindst på grund af den modstand man mødte fra den økonomiske elite.

Det var meget overraskende for mig i min research til bogen at opdage hvor erklæret kapitalisme-kritisk andelsbevægelsens pionérer faktisk var.

Man var sig helt bevidst, at det var andelsforeningerne demokratiske grundlag – at man stemte efter hoveder og ikke efter høveder - der sikrede almindelige mennesker magt og indflydelse.

I skarp modsætning til de kapitalistiske aktieselskaber, hvor det var mammons lov der styrede.

Denne betoning af selvstyre og demokrati overfor kapitalmagt står meget skarpt i andelsbevægelsen. Severin Jørgensen – én af pionérerne sagde eksplicit, at andelsbevægelsen handlede om at: modarbejde kapitalens tiltagende magt.

Derfor er det også pudsigt, at den tidlige socialistiske bevægelse faktisk var ret skeptisk overfor andelstanken. Den blev set som borgerlig. Hvis man selv skulle eje og styre virksomheder, ville det skabe et profitbegær, mente fx Gustav Bang.

Der var dog én undtagelse fra denne skepsis. Det var Frederik Borgbjerg. Og det er ingen tilfældighed, for Borgbjerg var vokset op i et Grundtvigiansk hjem.

Han så netop andelsbevægelsen som en vigtig inspiration for en fremtidig demokratisk organisering af økonomien:

Socialismen, sagde han, er den "konsekvent gennemførte Andelsbevægelse".

Det lykkedes ham også at gøre de kooperative idéer til arbejderbevægelsens tredje streng. Og også arbejderne lavede deres egne andelsvirksomheder

Ikke mindst de byggekooperativer, der er årsagen til at vi i dag har en ikke statslig almen

boligsektor. Vores almene boliger, som er unikke i verden, kan på den måde føres tilbage til Grundtvig.

Men det blev alligevel i høj grad den statsorienterede socialisme der løb med sejren i arbejderbevægelsen. Både i den socialdemokratiske, og på den del af venstrefløjen jeg kommer ud af.

Med indførslen af lige og almindelig valgret vandt man statsmagten og gennemførte sociale reformer, og byggede velfærdsstaten op – oppefra.

Det skal vi være glade for. Det har gjort os tryggere og friere som borgere.

Men der gik også noget tabt med statsliggørelsen af de socialistiske idéer. Det mere direkte ejerskab og engagement, og den selvforvaltning som andelstanken bygger på.

Der kom mere formynderi og mindre deltagelse. Mere oppefra og mindre nedefra.

Og der fulgte en tendens til at være skeptisk overfor folkelig selvorganisering. Fx modstanden mod friskoler, som stadig hersker i dele af arbejderbevægelsen.

Ja, og én Vi ved bedst-holdning, som jeg desværre også i for høj grad oplever hos den siddende regering.

Og her kommer vi netop til den anden årsag til, hvorfor grundtvigske tanker var en forudsætning for min bog.

Den statsbegejstring som har præget de socialistiske bevægelser har altid skurret i mine ører.

Det er åbenlyst for mig, at det er uholdbart, udemokratisk og ubæredygtigt, at en økonomi koncentrerer magt og rigdom hos en lille kapitalejende elite. Hos denne verdens Jeff Bezos, Elon Musk og Lars Sejer-milliardærer.

Men skulle løsningen virkelig være at erstatte denne lille elites ejerskab og kontrol med statens ditto?

Der manglede ligesom en brik i mit puslespil. Fordi socialisme for mig er folkelighed – direkte deltagelse – engagement nedefra.

Det var Informations tidligere chefredaktør og højskolemand Ejvind Larsen, der pegede mig i retning af Grundtvig og andelsbevægelsen, for at finde den manglende brik.

Som jeg gengiver i bogen, slog han i bordet så kopperne hoppede og råbte: "Vi skal sgu da ikke bare erstatte kapitalisterne med nogle embedsmænd i finansministeriet: Folk skal selv!"

Denne grundtvigske idé: Myndiggørelsen og mægtiggørelsen af almindelige mennesker. At vi skal tage livet, men også økonomien i vores egne hænder. At vi ikke skal overlade magten og kontrollen til hverken en lille gruppe kapitalejere, eller til en stat og dens embedsmænd.

At solen står med bonden op, slet ikke med de lærde.

At vi kan udvikle en demokratisk økonomi nedefra, hvor det er almindelige mennesker: Medarbejdere, forbrugere, småproducenter, der sammen ejer og styrer virksomhederne.

Og at det ikke er en fjern utopi, men en levende virkelighed – uden for vores vinduer.

I vores andelsbevægelse, hvor landmænd gik sammen for at sikre, at værdien af deres produktion tilfaldt dem selv og ikke godsejere eller købmænd i byerne.

I vores brugsforeninger, hvor ingen Jeff Bezos skal tjene milliarder på vores indkøb, fordi vi ejer dem selv.

I vores forbrugerejede vandværker, vindmøller, spare- og andelskasser, styret efter folkestyrets principper om én person én stemme.

I vores almene boligsektor, hvor det ikke er pengepungens tykkelse, der bestemmer, om du kan bo med havudsigt.

Kort sagt alle de steder, hvor vi som borgere har fundet sammen i demokratiske fællesskaber og skaber værdi, ikke for at nogle få skal blive rige og magtfulde, men for at de mange kan blive stærkere og friere sammen.

Denne grundtvigske myndiggørelse eller mægtiggørelse af borgerne og deres demokratiske fællesskaber er i mine øjne helt afgørende.

Ikke mindst i forhold til de kriser og udfordringer vi står overfor i dag. Uanset om vi taler om klimaet, om den urimelige fordeling af verdens goder, eller om truslerne mod vores demokrati.

Så tusind, tusind tak for prisen. Jeg er meget beæret og stolt over den anerkendelse!